

A gép, az ember és a válság

A gép a válság oka? – A gép a múltban

Ha jól emlékszem George Gross egyik mappájában láttam az ember és a gép elkeseredett harcának legmegkapóbb rajzát: Egyszerű, mondhatnám gyerekes vonásokkal felvázolt sovány, éhes-szemű ember, aki vad birkózásban áll valami csodaszörnyrel, mely acélcápjaival a vérét szipolyozza, kerékfogaival a husát tépi. Azóta is sokszor találkoztam, könyvek, folyóiratok és napilapok hasábjain egyaránt, elkeseredett sorokkal, melyek megüzenik a gépnek, mint az ember legujabb és legfélelmetesebb ellenségének, a háborut. Ha felületesen szemléljük a dolgokat, szinte igazat adnánk nekik.

„A gép túlprodukciónak okoz, ami viszont munkanélküliséget eredményez; a dolgozók munka és kereset nélkül maradnak s így fogyasztani sem tudnak; ami a kereslet újabb megcsappanását és a javak még fokozottabb elértéktelenedését eredményezi. Végző okon tehát úgy a munkanélküliséget, mint a piac ellanygulását a gépek okozzák“.

Így az egyszerű és kényelmes elbírálás; a tárgyilagos és beható szemlélődés azonban hamarosan egészen más eredményre fog vezetni. Elsősorban le kell szögeznünk, hogy amikor gépről beszélünk nem szükséges feltétlenül valami prűszkölő, dübörgő acélkolosszusra gondolnunk, mert *minden olyan szerkezetet, melyet az emberi tudás a racionális folyamat szolgálatába állított, gépnek nevezünk.* Ilyen értelemben a gép egyáltalában nem újkeletű fogalom és eredete visszanyúlik a történelem homályos korszakaiba. Az első gépeket még az ősember szerkesztette meg, amikor a létért folytatott kemény küzdelmében a tapasztalás és a találékonyság rávezették az ék, az emeltyű, a hajítófa és még egy sereg primitív szerszám-gép használatára. A legrégebb történelmi kútfők már egész sorát említik a többé-kevésbé tökéletes gépeknek: az egyiptomi reliefek tanúsága szerint, már akkoriban is majdnem ugyanolyan módon készítették a szövetet, mint a XVIII. század végén. Marcus Virgilius Eurysaces, aki kenyérrel látta el a császárság idején Rómát, pékségében — amint ezt mindmáig épen megmaradt, pompás sírkövébe vésett, domborművekből tudjuk — nagyszerű gépeket használt. Dagasztó gépe, melynek mását Pompei maradványai között is meg-

találták, szerkezetileg csaknem teljesen egyezik a mi kisebb pékégeink hasonló célú gépeivel. Ha tehát mindig voltak gépek, mindig meg kellett volna lennie káros hatásuknak is; mi azonban csak a közelmultból ismerjük a „gépokozta válságot”. Önként adódik az ellenérv, hogy a mult kezdetleges szerszámait termelés tekintetében össze sem lehet hasonlítani a mi modern gépeink hatalmas teljesítményeivel. Nem szabad elfelejtenünk azonban, hogy mint minden értékmeghatározás, úgy a termelési teljesítmények foka is viszonylagos: Ádám apánk ékes fügefalevelét ugyanakkora ür választja el modern öltözködéseinktől, mint amekkora utat a szövés-fonás technikája tett meg a háncsfonástól napjaink tökéletes automata szövőszékéig. Amikor tehát az ember rájött, hogy nem szükséges a háncsot vagy a gyapjút először elrendezni, azután sodorni s végül gombolyítani, hanem egyszerre is el lehet mindezt végezni és feltalálta a guzsalyt, egyszerre el kellett volna a világot árasztania a nyomornak, mert hiszen a guzsaly majd kétharmadával rövidítette meg a munkaidőt. Ugyanezt látjuk az ekénél, mely az ásó földbeszúrását, a föld kiemelését és megforgatását kötötte egybe s ezt látjuk a többi egyszerűbb vagy összetettebb szerkezetű ősrégi gépek egész soránál; azt a pusztítást azonban, amelynek az új teóriák szerint, a gép nyomába kellett volna járnia, hiába keressük. Ellenkezőleg, azáltal, hogy a gép az ember munkáját eredményesebbé tette, fokozta a jólétet is: a guzsaly és a szövőszék segítségével több szövetet tudott készíteni, az eke segítségével több földet tudott megművelni, a darálók és malmok megkímélték a magok hosszadalmas törésétől s így bőségesebben tudott táplálkozni s eredményesebben szállhatott szembe az időjárás viszontagságaival is. A mult tehát arra tanít, hogy *az ember helyzete a földön, a gépek jóvoltából határozottan javult.*

Ez a történelmi, tehát igazán tapasztalati igazság összegeztethető a munkás és a munka mai válságos helyzetével.

(Folytatom)

Takács Zoltán

A »Híd« a fiatalok lapja!